

гарантій, піднесенням рівня добробуту населення, вирішенням соціальних проблем [6, с. 274].

Таким чином, забезпечення оптимального перерозподілу фінансових ресурсів у країні передбачає поєднання заходів як на загальнодержавному, так і на місцевому рівнях. Здебільшого завданням центральної влади є встановлення критеріїв вилучення ресурсів з економіки та їх надання суб'єктам економічної діяльності. Проте безпосереднє надання соціальних трансфертів найчастіше здійснюється з місцевих бюджетів, рішення про що ухвалюють органи місцевого самоврядування. Зазначене дає підстави стверджувати, що місцеві бюджети відіграють важливу роль у забезпеченні перерозподілу фінансових ресурсів, що сприяє вирішенню важливих соціальних проблем розвитку адміністративно-територіальних одиниць .

Література:

1. Балацький Є. О. Бюджет міста у системі фінансів території: монографія. Суми: ДВНЗ «УАБС НБУ», 2011. 302 с.
2. Ключевська М. В. Суть місцевих бюджетів та їх вплив на соціально-економічний розвиток регіону URL: http://zbirnuk.bukuniver.edu.ua/files/articles/ar_7/35.pdf
3. Федосов В., Опарін В., Сафонова Л. та ін. Бюджетний менеджмент: підручник / за заг ред. В. Федосова. Київ: КНЕУ, 2004. 864 с.
4. Монаєнко А. О. Правовий зміст видатків як складової частини фінансової системи. *Право України*. 2008. №9. С. 69–75.
5. Дем'янишин В. Г. Теоретична концептуалізація і практична реалізація бюджетної доктрини України: монографія. Тернопіль: ТНЕУ, 2008. 496 с.
6. Балацький Є. О. Місцеві бюджети як визначальна ланка місцевих фінансів. *Фінансово-банківські механізми державного управління економікою України*. ДВНЗ «УАБС НБУ». 2012. С. 268–277

Смаль Іван Андрійович

ст. гр. Фзм–21, ТНЕУ

Науковий керівник – д. е. н., професор Дем'янишин В. Г.

ДЕРЖАВНИЙ БЮДЖЕТ УКРАЇНИ В ЕКОНОМІЧНІЙ СИСТЕМІ ДЕРЖАВИ: ТЕОРЕТИЧНІ АСПЕКТИ

Розбалансована система державних фінансів сьогодні є однією із найбільш серйозних загроз для економічної безпеки України і одним із головних чинників стримування економічного розвитку та зростання рівня добробуту населення. Хронічні вертикальні та горизонтальні дисбаланси, високий рівень корупції, низька ефективність реалізації державних

функцій, що фінансуються з бюджетних фондів, фінансово слабкі регіони, неефективність витрачання бюджетних коштів – без подолання всіх цих негативних явищ розбудова в Україні соціальної, ринкової, інноваційної економіки видається неможливою [1, с. 189].

Сьогодні не викликає сумнівів той факт, що без наведення ладу в системі державних фінансів інші реформи в Україні приречені на невдачу. Власне, через це реформа різних складових системи державних фінансів називається серед пріоритетів економічної політики Президента України та Кабінету Міністрів України.

Досить перспективною в даному напрямі може стати реформа в системі доходів державного бюджету, пов'язана із забезпеченням виконання державою своїх функцій. Незважаючи на те, що постійні зміни редакції положень Бюджетного та Податкового кодексів України містять значний перелік неоднозначних новацій, вони утверджують інструменти для підвищення фіскальної ефективності податкової системи та збільшення доходів бюджетів усіх рівнів [2, с. 234].

В той же час, ефективність економічної політики визначається не лише тим, скільки коштів було мобілізовано до бюджету, а й тим, наскільки ефективно вони перерозподілені і освоєні. Через це бюджетна реформа є однією із найважливіших в контексті оздоровлення системи державних фінансів. Інформаційний ажітаж навколо податкової реформи, дещо затьмарив Бюджетний кодекс, що сформувало дефіцит ґрунтовних наукових оцінок новацій бюджетної системи, започатковані ще з 2011 року [9, с. 511].

Державний бюджет є одним з найважливіших інструментів впливу на соціально-економічний розвиток країни. Держава за допомогою бюджету здійснює перерозподіл валового внутрішнього продукту, впливає на результати господарської діяльності суб'єктів господарювання, забезпечує фінансування соціальних заходів і програм. В сучасних умовах інтеграційного розвитку економіки бюджет набуває особливого значення в контексті державного регулювання соціально-економічних процесів. В умовах фінансової нестабільності особливого значення набувають проблеми формування механізму державного регулювання, що пов'язано з перерозподілом фінансових ресурсів через бюджет.

Основне призначення державного бюджету – забезпечити розподіл та перерозподіл валового внутрішнього продукту між галузями та регіонами відповідно до фінансової стратегії і тактики економічного розвитку. Він виступає невід'ємною складовою ринкових взаємовідносин і вагомим інструментом реалізації державної фінансової політики. В економічній літературі існує багато трактувань щодо визначення бюджету [5, с. 260].

Згідно положень Бюджетного кодексу України «Бюджет – це план формування та використання фінансових ресурсів для забезпечення

завдань і функцій, які здійснюються органами державної влади, органами влади Автономної Республіки Крим та органами місцевого самоврядування протягом бюджетного періоду». За цим визначенням бюджет представляє собою фонд фінансових ресурсів, який перебуває у розпорядженні органів виконавчої влади певного рівня й використовується для виконання покладених на них функцій, передбачених Конституцією [3, с. 155].

На відміну від попереднього економіко-правового трактування бюджету, наступне визначення підкреслює його фінансову природу: «Бюджет – це план утворення й використання фінансових ресурсів держави та його складових територіальних одиниць, який забезпечує можливість виконання відповідними органами державної влади та місцевого самоврядування покладених на них функцій» [11, с. 13]. Близьким за змістом є визначення В. М. Федосова, який відмічає, що державний бюджет – це план формування та використання фінансових ресурсів для забезпечення завдань і функцій, які здійснюються органами державної влади, протягом бюджетного періоду [10, с. 236].

Найбільш узагальнюючий економіко-теоретичний зміст має розуміння бюджету як економічної категорії. Державний бюджет відображає грошові відносини, які виникають між державою, з одного боку, і підприємствами, організаціями, установами всіх форм власності і фізичними особами – з іншого, з приводу утворення централізованого фонду грошових коштів держави і його використання на розширене відтворення, підвищення рівня життя і задоволення інших суспільних потреб [12, с. 26].

Як економічна категорія бюджет відображає фінансові відносини щодо формування і використання централізованого фонду грошових ресурсів держави. За його допомогою створюються умови для реалізації соціальних програм, програм з охорони навколишнього середовища, стимулювання науково-технічного прогресу, вирішення структурних проблем, забезпечення оборонної та інших функцій. Відповідно, і ефективне функціонування господарського механізму неможливе без удосконалення бюджетних відносин, без послідовного проведення науково-обґрунтованої фінансової політики, без наявності ефективної системи управління бюджетним процесом [7, с. 79].

Бюджетні відносини виникають між державою й суб'єктами господарювання (юридичними і фізичними особами) в процесі мобілізації та використання грошових ресурсів, які необхідні для виконання функцій держави – економічної, соціальної, управлінської, оборонної та інших.

Сукупність грошових відносин держави з підприємствами, організаціями, населенням, а також між органами державної влади щодо створення та використання на суспільні потреби основного

централізованого фонду грошових коштів формує економічний зміст бюджетних відносин.

З огляду на вищевказане, можна зробити висновок, що бюджет представляє собою централізований фонд фінансових ресурсів держави, який формується з метою виконання державою своїх функцій.

Сутність бюджету розкривається через його функції. В економічній літературі вирізняють дві основні функції державного бюджету – розподільчу і контрольну. Реалізація розподільчої функції полягає в акумулюванні бюджетних надходжень з подальшим відповідним їх використанням. Контрольна функція передбачає, що суспільство через певні структури контролює і вирівнює бюджетний розподіл. Реалізація даної функції забезпечує контроль за бюджетними ресурсами [6, с. 335].

Розподільча і контрольна функції бюджету проявляються через суспільне призначення бюджетних відносин. Водночас, суспільне призначення бюджетних відносин полягає у:

- формуванні головного загальнодержавного фонду грошових ресурсів (у процесі реалізації цієї функції забезпечується концентрація фінансових ресурсів у бюджетній системі держави);

- використанні засобів загальнодержавного грошового фонду, що реалізується в процесі цільового використання бюджетних коштів;

- здійсненні контролю за рухом бюджетних ресурсів [4, с. 103].

Централізація засобів має важливе економічне і політичне значення, оскільки мобілізовані доходи є одним із основних інструментів втілення в життя державних програм. Це дає змогу маневрувати ресурсами, концентрувати їх на вирішальних ділянках економічного і соціального розвитку, здійснювати єдину економічну і фінансову політику на території країни.

При переході до ринкових відносин державний бюджет зберігає свою важливу роль. Проте, методи його впливу на суспільне виробництво і сферу соціальних відносин змінюються. Кошти державного бюджету передусім повинні направлятися на фінансування структурної перебудови економіки, комплексних цільових програм, зростання науково-технічного потенціалу, прискорення соціального розвитку і соціальний захист населення [8, с. 42].

Авторитет держави визначаються, насамперед, реальністю виконання конституційних зобов'язань, спроможністю дієво впливати на формування ВВП, справедливий його розподіл та перерозподіл з метою мобілізації необхідних фінансових ресурсів для надання благ і забезпечення належного рівня життя кожного громадянина і суспільства в цілому. Лауреат Нобелівської премії Дж. Б'юкенен відмічав, що для урядів усіх країн існує проблема дефіциту ресурсів і перш за все фінансових ресурсів держави. Визначені конституційні зобов'язання держави на етапі

трансформаційних змін не забезпечені повною мірою бюджетними ресурсами, що вимагає прозорого й ефективного державного регулювання їх розподілу та використання, реального приросту і відтворення. Таким чином, проблематика формування і відтворення доходів бюджету, створення більш дієвої та ефективної системи контролю за їх розподілом і використанням з метою реального виконання зобов'язань держави залишається важливою і актуальною з погляду як економічної теорії, так і фінансової практики [8, с. 81].

Водночас, реалії сьогодення з подолання наслідків світової фінансово-економічної кризи в Україні вимагають економічного оновлення та зміцнення державного бюджету як основного важеля ефективного розвитку господарства країни, що прагне до соціально орієнтованої економіки. Держава може виконувати притаманні їй функції лише за наявності відповідних фінансових ресурсів. Відповідно, розширення функцій держави потребує збільшення її доходів, і навпаки, для того щоб істотно зменшити потребу держави в коштах, необхідно переглянути функції, які вона виконує.

Література:

Буковинський С. До питання модернізації державного і місцевих бюджетів. *Світ фінансів*. 2012. № 2. С. 188-193.

Бюджетна політика у контексті стратегічного соціально-економічного розвитку України: У 6 т. / Редкол.: М. Я. Азаров (голова) та ін. Київ: НДФІ, 2004. Т. 6: Підвищення ефективності боргової політики держави / М. Я. Азаров, Ф. О. Ярошенко, О. І. Барановський та ін. 348 с.

Василик О.Д. Теорія фінансів: навч. посіб. Київ: НІОС, 2000. 416 с.

Глобальный экономический спад ставит сложные задачи перед экономической политикой. *Перспективы развития мировой экономики*. 2009. 28 января. URL: <http://www.imf.org>

Горин В. П. Роль бюджету держави в умовах перехідної економіки. *Сталий розвиток економіки*. 2011. № 5. С. 259-266.

Дем'янишин В. Податковий механізм формування доходів бюджету: концептуальні засади теорії та напрями модернізації. *Світ фінансів*. 2017. Випуск 2 (17). С. 84-96.

Економіка України на шляху від депресії до зростання: джерела, важелі, інструменти / Я. А. Жаліло, Д. С. Покришка, Я. В. Белінська та ін. Київ: НІСД, 2010. 96 с.

Кудряшов В. П. Державні фінанси в період проведення реформ. *Фінанси України*. 2012. № 1. С. 41-57.

Лисяк Л. В. Розвиток бюджетної системи в умовах реалізації оновленого Бюджетного кодексу України. *Вісник ДДФА*. 2012. № 2. С. 80-83.

Семенов А. Г., Лапонова Т. В. Удосконалення управління доходами державного бюджету. *Вісник Запорізького національного університету*. 2011. №2. С. 243-247.